

СТАНОВИЩЕ

на доц. д-р Радостин Д. Русев (БАН, Институт за
литература)

за дисертационния труд на Валентина Иванова Донева
„Метапоетика на тайнственото в късните произведения на
И. С. Тургенев”,
представен за придобиване на образователната и научна
степен „доктор”

Дисертационният труд на Валентина Донева изследва някои проявления и природата на тайнственото в покъсната художествена проза на И. С. Тургенев. По тази тема в руското литературознание досега е изписано доста, но определено има какво ново и по-различно да бъде казано. Мистичните художествени текстове на И. С. Тургенев – от написването им до наши дни – поддържат един относително равномерен интерес сред изследователите, менят се, даже по-радикално, през годините подходите към тях и извежданите на преден план акценти. Изследването на Валентина Донева има претенцията да бъде първи опит за изясняване поетиката на тайнственото у Тургенев в българското литературознание и с някои уговорки този опит би могъл да се приеме като цяло за сполучлив.

Структурата на дисертационния труд е стандартна, максимално опростена и олекотена – увод, основна част, състояща се от три глави (последната – с две подглави), заключение и библиография.

Уводът ориентира достатъчно добре в изследователските намерения на докторантката. Тук предварително са маркирани и някои от проявите на

„тайнственото“, направена е първоначална стъпка за изясняване на тяхната природа. Извършен е и преглед на руските литературоведски изследвания през ХХ и ХХІ век върху „тайнствените“ повести в творчеството на Тургенев. Личи добро познаване на тези текстове, както и ориентиране в тях, но за съжаление всичко е оставено просто на ниво констатация, регистриране, без по-задълбочен критически или друг коментар. Библиографският фрагмент в увода, включващ научните публикации по темата на дисертацията, не изглежда особено уместен тук.

Възможни са претенции към първа глава, „Рецепция на късните повести на Тургенев“ – по отношение на озаглавяването и изпълнението на изследователската задача, произтичаща от него.

Три момента, три акцента се открояват в тази глава, следващи последователно един след друг – включване на дисертантката в дискусия за жанра, разясняване на някои поетологични особености, характерни за „тайнствените“ повести, и обзор на реакциите и възприемането на „тайнствените“ повести от съвременниците на писателя.

Разсъжденията за жанра като че ли не са чак толкова належащи. Те само отклоняват от същността на изследването, засенчват я, потискат я, водят до разводняване. Всичкото това дефиниране на термина жанр, определянето на граници между отделните жанрове е напълно излишно от гледната точка на целите на изследването, съобщават се азбучни, аксиомни положения.

По-нататък се преминава към изясняване на някои поетологични особености, характерни за „тайнствените“ повести. Но сякаш липсва съобразяване със заявеното вече в заглавието диференциране на късното творчество на писателя. „Фауст“ (1856) е първата „тайнсвена“ повест на И. С. Тургенев, но не е от късния период на писателя.

Иначе точно за този текст, но другаде в това изследване, би могло да се отдели и значително повече място.

На последните пет страници от тази глава е направен преглед на последвалите литературно-критически реакции за „тайнствените“ повести от съвременниците на писателя. Представянето е твърде схематично, по-ползотворен в случая би бил друг подход – да се покаже разликата в тълкуването и възприемането им – тогава и в следващи литературни или обществени моменти, тогава и сега.

Изобщо, надделява усещането, че заглавието не съответства на изложението, терминът рецепция неточно е избран тук.

Във втора глава, „Особености на поетиката като авторски код“, наяве излизат други несъвършенства. Тук самото писмо е някак фрагментарно, забързано. А основната слабост на тази глава е, че дисертантката предозира с представянето и използването на чужди критически позиции и гледни точки (А. Муратов, Л. Пумпянски), губи се собственият ѝ глас.

През цялото време не се излиза от сянката на Л. Пумпянски и А. Муратов. На 12 от общо 30-те страници, които съдържа втора глава, В. Донева се опира на А. Муратов (с. 47, 48, 54, 56, 57, 59, 62, 63, 64, 65, 66, 73). Тази нейна предразположеност се проявява и започва още от предишната глава. Нещо повече, дори класификацията на повестите, съдържащи тайнствени мотиви (на с. 44-45), която В. Донева предлага, принадлежи всъщност на Л. Пумпянски (направена във встъпителната му статия „Группа «тайнственных повестей»” в т. 8 от съчиненията на И. С. Тургенев, издадени през 1929 г.), факт, който некоректно е пропуснат от пишещата.

В трета глава, „Образът на тайнственото в „тайнствените“ повести на Тургенев”, особено в двете подглави, 3.1 „Тайнственост и мелодика” и 3.2. „Сънят в

„тайнствените“ повести”, вече се усеща едно чувствително по-вгълбено навлизане в текстовете, повече анализ, импровизация, удоволствие от писането. Изследователката е показала себе си от най-добрата си страна. Като забележка към нея може да бъде посочено отсъствието на обобщения в края на главата (и на двете подглави).

Библиографията в края на дисертацията съдържа 228 заглавия. Сред тях изглежда има и самоцелно или случайно прикачени автори и заглавия. Парадоксално е, че интересен дългогодишен изследовател и познавач на творчеството на Тургенев като П. Г. Пустовойт присъства с цели седем заглавия (и то не най-представителните за него) в тази обща библиография, но не е цитиран никъде в дисертационния труд. Обособяването на списък с реално използваната в изследването литература може би бил един по-добър вариант.

Въпреки някои колебания в отделни текстови фрагменти, дисертантката като цяло притежава видимо гладък, четивен авторски почерк, вече достатъчно отработен стил на писане и развити анализаторски умения. Изследването ѝ „Метапоетика на тайнственото в късните произведения на И. С. Тургенев” е достатъчно добра заявка, добре положена основа за по-сетнешни още по-задълбочени изследователски търсения, фокусирани върху тайнственото в художествената литература. С този свой труд Валентина Донева има основание да претендира за образователната и научна степен „доктор” – предлагам на Научното жури да ѝ я присъди.

7 декември 2015 г.

доц. д-р Радостин Д. Русев